

УКРАЇНСЬКЕ СУСПІЛЬСТВО ТА ЦЕРКВА В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

В статті аналізується специфіка взаємин Церкви та суспільства в умовах євроінтеграції перед лицем викликів секулярності сучасного життя. Особливу увагу автор приділяє проблемам біоетичного характеру та їх сприйняття релігійним середовищем. Окреме місце в дослідженні відведено осмисленню схеми взаємодії Церкви та держави в контексті подій «Євромайдану».

Ключові слова: *секулярність, євроінтеграція, біоетичні проблеми, Євромайдан, Революція Гідності.*

Останні події в Україні (як феномен «Євромайдану», так і військовий конфлікт на Сході України) додатково підтверджують важливість розуміння закономірностей взаємодії релігії і суспільства, вивчення векторів її потужного впливу на нього. Актуальність осмислення релігійності та моральності сучасного суспільства підтверджується й фактом проєвропейського спрямування України, її намагання реально стати державою з європейськими цінностями.

Часто об'єднану Європу трактують як співтовариство, що послуговується більшою мірою секулярними цінностями: підкреслюється, ніби глобалізація й прагнення до толерантизації відносин носіїв різних світоглядів й культур призвели до повної десакралізації європейських стандартів світобачення та світовідчуття. Секуляризація – це невід'ємна і незаперечна ознака сучасності. Але сприймати її нині, на думку багатьох мислителів, слід не як традиційне «вихолощення» релігії та релігійного із суспільного життя, а як цілком нову духовну реальність. До прикладу, нещодавно вийшла в світ праця канадського філософа Ч. Тейлора «Секулярна доба» [1], в якій мислитель намагається обміркувати закономірності та основні світоглядні орієнтири сучасності. Олексій Панич, що здійснив переклад українською мовою цієї праці, висловив наступну тезу щодо тейлорівського бачення секулярності сучасного суспільства: «Таким чином, «секулярна доба» за Тейлором, є таким духовним станом суспільства, в якому одночасно співіснують, конкурують і взаємно підважують одна одну щонайменше три загальних світоглядних настанови: (1) настанова відкритості трансцендентному, коли людина віднаходить цінності, «більші за життя», у традиційно чи нетрадиційно розтлумаченому божественному вимірі; (2) настанова герметичної іманентності, коли найвищою цінністю визнається і проголошується земне життя людини; (3) настанова «іманентного бунту», коли людина все ж таки намагається обстоювати цінності, «вищі за життя», але не полишаючи при цьому меж земного, «поцейбічного» світу» [2].

Тобто, секулярність постає «ною» релігійністю, її альтернативою. Такі тенденції є загрозливими. Адже дуже часто під терміном «секулярне» суспільство криється «атеїстичне», а ще гірше «антигуманістичне» суспільне тло. Історичний досвід підтверджує таку тезу: доба Відродження, що характерна започаткуванням тенденцій до зниження авторитету Церкви та релігії в суспільстві, втілення в життя певних ідеалів власне секулярності, за популяризованими ідеями гуманізму та естетизму приховувала вражаючі аморальні факти життя тодішніх як еліт, так і низів суспільства – розбещеність, оргії, масові вбивства з метою наживи та просування по щаблях суспільної ієрархії тощо. Звісно, сучасне західне суспільство в багатьох аспектах оптимізувало моральну атмосферу соціуму. Але все ж і нині багатьма експертами констатуються певні ознаки духовної кризи секулярного світу.

А тому «секулярні» тенденції в Європі вимагають від України розробки певної моделі співпраці суспільних інститутів. Адже фактом є і те, що попри секуляризацію життя в європейських країнах, такі християнські цінності як любов, милосердя, прощення, терпимість вкорінені тут уже в суспільну мораль. І відповідно, попри певну загрозу рівню релігійності європейців в умовах «секулярного віку», втрата гуманності є не такою загрозливою для об'єднаної Європи, як для України з її радянським минулим (християнська етика чи хоча б загальногуманістична десятиліттями викоринювалася, а офіційна радянська класово-номенклатурна

ідеологія аж ніяк не сприяла прищепленню ідеалів милосердя чи прощення). Церква повинна зайняти виважену позицію щодо свого ставлення до викликів сучасного світу. Адже відвертатися від таких проблем як гомосексуалізм, біоетичні проблеми, суспільні потрясіння вона не може: сучасна особистість її не зрозуміє й обере вектор секулярної духовності; але й впадати у крайнощі, такі, як відверта підтримка «нетрадиційних» шлюбів, легалізація священнослужителів-гомосексуалістів і т.д. – це теж шлях до секулярного розмивання ідентичності релігійного середовища. В умовах євроінтеграції виважена позиція Церкви щодо цих питань є надзвичайно важливою. Ці проблеми в першу чергу увиразнили кризу релігійності і нову – «секулярну» духовність Європи.

Виваженою і в етичній, і у, власне, богословській площині є позиція патріарха Філарета щодо проблем гомосексуальності, її сприйняття сучасним суспільством і ставлення до неї Церкви: «Віруючі не мають і не повинні мати ненависті або упередженого ставлення до осіб, які мають гомосексуальні потяги, але релігійні люди не можуть і не повинні миритися з гомосексуалізмом, іншими аморальними діями та їхньою пропагандою, як явищами духовного й суспільного життя. Незважаючи на будь-які рішення чи закони, вимоги чи погрози з боку сильних світу цього, Церква, слідуючи Божественному Одкровенню, стверджує незмінність негативного ставлення до пропаганди і виправдання гомосексуалізму, в тому числі шляхом проведення «парадів гордості», адже цей тяжкий гріх однозначно засуджений Богом, про що не раз ясно свідчить Священне Писання. Таке негативне ставлення не означає пропаганди ненависті чи заклику до гоніння на осіб, які уражені вказаним гріхом, бо однією зі свято-отецьких настанов є обов'язок ненавидіти гріх (злі вчинки), але самого грішника (того, хто чинить зло) – любити і допомагати йому виправитися» [3]. Отож, перед Українською церквою стоїть завдання формування моделі реагування на суперечливі виклики сучасної культури, але не у форматі «відвертої боротьби і несприйняття», а у форматі «вакцинування» від аморальності та розбещеності, формування адекватного розуміння природи людини, її призначення тощо.

Іншою проблемою, що постає в таких умовах перед Українською Державою та Церквою, є перегляд схеми їхньої взаємодії. Українська історія знає приклади, коли Церква залишається на маргінесі суспільних трансформацій, або ж, навпаки, надто активно включається в політичне життя держави (як наприклад, політична агітація під час проповіді на користь одного з кандидатів в Президенти на виборах 2010 р.). Тут важливою є виважена і чітка позиція конкретних конфесій і, в першу чергу, їх релігійних лідерів.

Прикметною та схвальною в сучасних політичних умовах є позиція предстоятеля УПЦ КП – патріарха Філарета. Відомо, що патріарх та Церква, яку він очолює, відразу й безапеляційно підтримали свою паству, котра в умовах свавілля влади, беззаконня та грубих порушень прав людини вийшла восени-взимку 2013–2014 рр. на акції спротиву, що уже ввійшли в історію під назвою «Євромайдан» чи «Революція Гідності». Попри звинувачення з боку симпатиків колишньої влади щодо порушення принципів розділення Церкви та держави, в тих умовах така позиція УПЦ КП була не тільки виправданою цілою низкою обставин (необхідністю зосередження обуреного суспільства довкола моральних авторитетів задля запобігання ескалації насильства, необхідністю звернення духовного покровительства над людьми-учасниками акцій непокори тощо), але й показовою. Вона служила прикладом активізації ентузіазму.

Церква не може залишатися осторонь таких важливих подій у державі як вибір її цивілізаційного вектору, адже вірні Церкви не перестають бути громадянами своєї держави, особливо в умовах її суспільних та духовних потрясінь. Тому підтримка національно зорієнтованими церквами євроінтеграції як принципового вектору розвитку держави і учасників акцій протесту постає не втручанням церкви у справи

держави, а опікою пастви та запобіганням дегуманізації, духовному занепаду суспільства.

Патріарх Філарет, зокрема у своєму зверненні, датованому 30 листопада 2014 р., заявив: «Сьогодні наше суспільство переживає один з найскладніших моментів новітньої історії, тому Церква не може мовчки стояти осторонь... Київський Патріархат разом з українським народом підтримував і продовжує підтримувати європейську інтеграцію та бачить майбутнє України у колі незалежних держав об'єднаної Європи... Як Церква, ми морально засуджуємо жорстоке застосування сили до мирних громадян... За свідченням Господа Ісуса Христа, молитва має велику здатність руйнувати силу та підступи диявола. Тому саме зараз, окрім іншого, особливо потрібно є молитва про Україну, про збереження нашого спільного дому від руйнівної міжусобної ворожнечі. До цієї посиленої молитви я закликаю всіх віруючих» [4, с. 231]. Такі міркування патріарха підкреслили ціннісну спільність українського суспільства та УПЦ КП. Ми вбачаємо в такій тенденції свідчення того, що наше суспільство в його релігійній складовій готове до протистояння негативним проявам секуляризації власне в такій площині, коли Церква займає позицію не тільки суспільного регулятора чи місця для здійснення традиційно звичних обрядів, а й духовного покровительства громадян в їхніх соціально конструктивних прагненнях.

В умовах євроінтеграції українська духовність здатна постати для Європи новою реальністю, що збагатить та доповнить європейські цінності й допоможе в боротьбі з негативними проявами глобалізації та секуляризації, зберігши при цьому такі позитивні ознаки європейськості, як верховенство гідності, толерантності і милосердя. А вони є вкрай потрібними в наш час, коли військова агресія Росії підкреслює нівелювання цих християнських чеснот в деяких, так званих, «християнських державах». А тому завершити доповідь доцільно словами патріарха Філарета: «Якщо народ духом не переможений, то зброєю його ніколи не переможеш» [4, с. 468].

Список використаних джерел:

1. Тейлор Ч. Секулярна доба. Книга перша / Ч. Тейлор. – К.: Дух і літера, 2013. – 664 с.
2. Панич О. Чарльз Тейлор та Хосе Казанова у Києві. Нотатки очевидця. // Релігія в Україні. Актуальний коментар від 23.06.2013. – Електронний ресурс. – Режим доступу: <http://www.religion.in.ua/main/daycomment/22364-charlz-tejlor-i-xose-kazanova-v-kiyevi-notatki-ochevidcya.html>.
3. Звернення Патріарха Київського і всієї Руси-України Філарета до віруючих та всього українського народу // Українська Православна Церква Київський Патріархат. Офіційний веб-сайт Церква info. – 22 травня 2013 р. – Електронний ресурс. – Режим доступу: <http://cerkva.info/ru/patrosplania/3471-zvern-patr.html/>
4. Майдан і Церква. Хроніка подій та експертна оцінка / Українська асоціація релігієзнавців. / За загальною редакцією д.філос.н. Филипович Л.О. і канд.філос.н. Горкуші О.В. – К.: Самміт-Книга, 2014. – 656 с.

Iryna Horokholinska

UKRAINIAN SOCIETY AND THE CHURCH IN THE CONTEXT OF THE EUROINTEGRATION

In the article it is analyzed the specifics of relations between Church and society in the conditions of eurointegration and challenges of secularization of contemporary life. The main attention is directed to the problems of bioethics and their reception in the society. A special place in the study is devoted to the scheme of cooperation between Church and State in the context of Euromaydan.

Key words: *secularization, European integration, bioethical problems, Euromaydan, Revolution of dignity.*